

FUCHS LÍVIA

Visszatekintés

A *Táncstudományi Tanulmányok* története annak a lankadatlan küzdelemnek a lenyomata, amelyet a tánccal nem elsősorban gyakorlatban, hanem elméletben foglalkozó szakemberek maroknyi csoportja folytatott azért, hogy megszülethessen az önálló hazai táncstudomány, és helyet kapjon a magyar tudományos életben az olyan nagy hagyományú akadémiai diszciplínák mellett, mint a hozzá történetileg legközelebb álló zene- és néprajztudomány. Ez a több mint fél évszázados törekvés eddig nem vezetett eredményre – holott például a színháztudomány már másfél évtizede az akadémiai szféra, az egyetemi kutatás és oktatás szerves és elismert része –, a Magyar Tudományos Akadémia nomenklatúrájában a humán és társadalomtudományok között ma sem szerepel a táncstudomány (Felföldi). Mindez azonban korántsem jelenti azt, hogy a kutatás és az eredmények publikálása – épp a *Táncstudományi Tanulmányok (TTT)* jóvoltából – ne zajlott volna vagy zajlana több-kevesebb rendszerességgel. A tánckutatók ugyanis – egyetemi táncstudományi tanszékek, táncstudományi kutatóintézet(ek) háttere nélkül, de társintézmények (például néprajztudományi és antropológia tanszékek, zenetudományi, művészettudományi kutatócsoportok, filozófiai és pedagógiai, újabban színháztudományi doktori programok) támogatásával – egyéni ambícióik, érdeklődésük és lehetőségeik szerint évtizedek óta folyamatosan tevékenykednek.

A tánckutatások keretét 1990-es felbomlásáig a Magyar Táncművészek Szövetsége (Táncszövetség) biztosította, egy olyan szakmai szervezet, amely nem csupán összefogta a művészeti terület hivatásos aktorait, hanem az 1989-es politikai fordulat előtti évtizedekben a táncművészet állami irányításának képviselője és ellenőrzésének szerve is volt. S miután a többször megalakuló, megszűnő, majd újraalakuló Táncszövetség és az annak részeként működő Tudományos Bizottság (1965-től Tagozat) története feltáratlan, a jelen visszatekintés sem lehet hiánytalan.¹ Mégis biztosan állítható, hogy tudományos intézmény hiányában a Táncszövetség tette a legtöbbet azért, hogy elinduljon a hazai táncstudományi kutatás, megszülessen egy azt szolgáló szakmai gyűjtemény, és tere legyen a tudományos

1 | Major Rita tanulmánya, a *Szövetség a táncért!* ünnepi kiadványként a Magyar Táncművészek Szövetsége fennállásának 70. évfordulójára készült. Egyelőre csak kéziratban hozzáférhető.

publikációknak. A szervezet ugyanis éppen azért, mert a többi művészeti ággal ellentétben az ötvenes-hatvanas évektől kezdve a tánc kutatására – eltérően a népzene és néptánc, valamint a folklór egyéb területeinek kutatásától – nem jöttek létre azok a tudományos kutatócsoportok, intézetek és egyetemi tanszékek, amelyek a művészetelméleti kutatások bázisai lettek, túllépett politikai megbízatásán, és megpróbálta összefogni azoknak a szakembereknek a körét, akik fő tevékenységük mellett tudományos munkát is végeztek. Ugyancsak a Táncszövetség kezdeményezte a saját szórványos gyűjtéseiből és megöröklött könyvtárából kialakuló, a mindenkori alap kutatásokhoz elengedhetetlen gyűjtemény, a Táncarchívum megalapítását, majd később intézményesülését is. A magyar színpadi tánc történetére fókuszáló, páratlanul gazdag állománnyal rendelkező gyűjtemény 1987-től az Országos Színháztörténeti Intézet és Múzeum (OSZMI) – szakmai specifikumait és önállóságát továbbra is őrző – része lett, ám a Táncarchívumot befogadó intézmény nem volt és ma sem tudományos kutatóhely. A Táncarchívum azonban változatlanul a színházi tánc tudományos kutatásának legfontosabb gyűjteményi és dokumentációs hátterét adja.

A hazai tánctudománynak lendületet adó kutatók első és második generációja a legkülönbébb tudományágokban szerzett diplomát, volt közöttük művészet-történet, filozófia, matematika, esztétika, nyelv- és irodalom szakon végzett bölcsész, míg az ötvenes évektől döntően a néprajztudomány képviselői kapcsolódtak be a tánc kutatásba. Ez a helyzet több mint fél évszázada változatlan, a néprajzi, később antropológia tanszékeken kívül Magyarországon ma sincs a tánc kutatói utánpótlásnak egyetemi bázisa. A hivatásos táncosok képzésére alapított intézményben, az Állami Balett Intézetben mindig is zajlott tánc történet-oktatás, de ez a képzés kizárólag a táncművész- és táncpedagógus-hallgatók számára volt elérhető. A később Magyar Táncművészeti Főiskolává alakult intézmény (2017 óta pedig Táncművészeti Egyetem) 1983-ban elindított egy olyan, egyszeri képzést táncpedagógus szakos hallgatók részére, amely történeti és elméleti tárgyakkal bővítette a tananyagot azzal a céllal, hogy a végzetek majd tánckritikusként is tevékenykedhessenek. 1997-ben aztán, még mielőtt a magyar felsőoktatás csatlakozott volna az Európában egységes, többciklusú, ún. bolognai rendszerhez, a Főiskola elkészítette egy posztgraduális szak – Táncelméleti szakíró – akkreditációját, amely történeti, elméleti és szakkritikusi felkészültségű szakemberek képzését tűzte ki céljává. A szak 2001 és 2009 között négy alkalommal adott ki diplomát (Schanda). Ugyancsak a Főiskola/Egyetem keretein belül működött két szakaszban (2010 és 2014, illetve 2015 és 2020 között) egy kutatócsoport, amely a magyar tánc történet forrásainak feltárására és közzétételére vállalkozott OTKA- és NKFIH-pályázatok biztosította háttérrel (Bolvári 66–125). Az utóbbi két évben több könyvkiadó (Planétás, L'Harmattan, Kijárat) is vállalkozott arra, hogy a hazai szerzők munkái mellett több-kevesebb rendszerességgel megjeleníteni a nemzetközi tánc szakirodalom néhány alapvető elméleti és történeti művét. A nemzetközi szakirodalom hozzáférhetővé tétele, a tánc tudományos képzés

megindítása és a kutatás intézményesítése felé tett lépések újabban kiegészültek az ugyancsak a Főiskola/Egyetem által szervezett konferenciák rendszerével, kiadványozási aktivitásával és az MTA keretein belül alakult Tánctudományi Munkabizottság tevékenységével (Bolvári 28–56). A tánc tudományos analízisének egészen más útját járja 2005 óta a Budapest Kortárstánc Főiskola, amelynek tevékenységében elmélet és gyakorlat nehezen választható külön, hiszen az alkotók-előadók és pedagógusok képzése a mozgás kutatásán alapul.

Mindezeket megelőzve és mindezzel párhuzamosan a Táncszövetség többször is tett kísérletet arra, hogy elméleti kurzusokat indítson, tánckutatókat és tánckritikusokat képezzen – utóbbit szoros összefüggésben azzal, hogy egyáltalán létezett-e éppen a nyilvánosság számára is hozzáférhető szakmai folyóirat. Ez történt a hetvenes évek végén is, amikor a Táncszövetség a Népművelési Intézzel közösen „tanodát” szervezett, amolyan egyszeri, szabadegyetem jellegű képzést, ahol a korszak vezető elméleti szakembere és kritikusa, Körtvélyes Géza és Maác László tartott tánc történeti és táncesztétikai előadásokat és kritikairói szemináriumokat. A kurzus – amely megelőzte a Főiskola hasonló indíttatásból született, korábban említett kibővített képzését – háttérében az 1976-ban újraindult szakfolyóirat, a *Táncművészet* igénye állt a táncelméletben és -történetben felkészült, valamint az újságírói gyakorlatban jártas szerzői kör megteremtésére.

A Táncszövetség több belső kiadványt is gondozott elsősorban saját tagsága szakmai műveltségének és tájékozottságának bővítésére, szélesítésére.² Ezek egyike volt a Tudományos Tagozat (később a megszűnt Tudományos Tagozat utódjaként alakult Magyar Tánctudományi Társaság) kiadványa, a *Tánctudományi Tanulmányok*, amely a többi szövetségi kiadványhoz hasonlóan kimondottan a „szakma” számára született meg, eleve nem számítva a szélesebb tudományos diskurzus lehetőségére. (Könyvtárusi forgalomba később sem került, a kinyomtatott példányokat – egyéb szövetségi kiadványokkal együtt – a Táncszövetség tagjai kapták meg.) Mégis, a huszonkét alkalommal megjelent *TTT*-sorozatot úgy is szemlélhetjük, mint egy több évtizedet átfogó kísérletet arra, hogy az 1965-től az MTA Népzene kutatói Csoportjához csatlakozó néptánc kutatók mellett a hazai tudományos élet periferiáján, intézményi háttér nélkül tevékenykedő magasan kvalifikált szakemberek kutatási eredményei is hol rendszeresen, hol több éves kihagyást követően legalább a nyilvánosság e meglehetősen szűk, szakmai terében helyet kaphassanak.

A *Tánctudományi Tanulmányok* legelőször 1958-ban jött ki, ám első „számának” mégis a vele azonos funkciójú és struktúrájú, egyszeri *Táncművészeti Értesítő* tekinthető. (Az azonos címmel később évente többször is kiadott *Táncművészeti Értesítő* a két évtizeden át hiányzó szaklapot próbálta pótolni interjúk, beszámolók, hírek, kisebb fordítások és rövidebb elemzések közreadásával.) Ez az egyszeri

2 | 1963–1976 között *Táncművészeti Értesítő*; 1976–1990 között *Táncművészeti Dokumentumok*, 1957–1991 között *Külföldi Szemle*.

Értesítő 1956-ban jelent meg, egy olyan történelmi pillanatban, amikor még létezett az 1951-ben alapított szaklap, a *Táncművészet*. A havonta megjelenő folyóirat a Táncszövetség folyóirata volt. Szerkesztőbizottság szerkesztette, és a kulturális életet meghatározó politikai-ideológiai és művészeti célok képviselője, valamint a táncművelés népszerűsítése mellett első pillanattól kezdve fontos szerepet kapott benne a hazai táncművelés szervezése és eredményeinek közzététele is. Lapozásait azonban az új, ún. szocialista táncművelés megteremtésének ideológiai és gyakorlati kérdései uralták, így a *Táncművészeti Értesítő* a tudományos közlemények számára kívánt önálló fórumot teremteni. (Az már a történelem „fintora”, hogy 1956 őszén a Táncszövetséggel együtt a folyóirat is megszűnt.) A *Táncművészet*hez kapcsolódva már 1952-ben megalakult a Magyar Táncművészeti Munkaközösség. Ez a néhány fős csoport elsőként vállalkozott arra, hogy szisztematikusan feltárja a magyar színpadi tánc múltjának dokumentumait (Fuchs, „Dokumentumok” 126–131). A nagyon is vegyes felkészültségű kutatócsoport Vályi Rózsi vezetésével a balettművészetre fókuszált, hiszen a kor politikai és ideológiai miliójából következően a néptáncok gyűjtése, lejegyzése és rendszerezése elsőbbséget élvezett, és 1951-től a Népművészeti Intézetben már intézményi háttérrel is kapott – szemben a színházi táncok kutatásával. Vályi határozta meg a kutatás feladatait és módszertanát, és a távlati célokat is megfogalmazta: a nagyközönség számára is hozzáférhető, saját kutatásokon alapuló könyvsorozat megjelenése, szakemberek képzése, szakkönyvek fordítása és kiadása, és végső célként a táncművelés mint önálló diszciplína elismertetése a Magyar Tudományos Akadémiával (Fuchs, „Dokumentumok” 138–141). Azért fontos emlékeztetni erre a *TTT* megjelenését megelőző munkára, mert a kötetek későbbi struktúrája hűen tükrözi azokat a lépéseket – jóval azután is, hogy Vályi maga már nem vett részt a szerkesztőbizottság munkájában –, amelyeket a Táncművészeti Munkaközösség szükségesnek tartott a hazai táncművelés élet megalapozásához (Fuchs, „A magyar táncművészeti kutatás” 8–9).

Az *Értesítő* beköszöntőjét nem Vályi, a kötet szerkesztője, hanem Nádasi Ferenc – vezető balettmester, a Táncszövetség akkori elnöke – jegyezte. Nádasi a közös, táncszövetségi és szerkesztőbizottsági álláspontot képviselte, amikor az ismeretterjesztés mellett kiemelte a tudományos (történelmi, néprajzi és esztétikai) célokat („Beköszöntő”). Olvasói célcsoportként pedig a Táncszövetség tagságát jelölte meg, azt a balettművészt, a népi és társastánc területén tevékenykedő, gyakorló művészekből és pedagógusokból álló szakmai csoportot, amelyet a szervezet összefogott. És ezzel egy széles szakmai réteget, a modern tánc összes és a néptánc narodnyiknak ítélt képviselőit egyben ki is rekesztette, azokat, akiket az ötvenes évek elején a kultúrpolitika is kizárt a táncéletből. Ez az ideológiai keret, a minden nyugati, ún. polgári „csökevényt” elutasító légkör szabta meg az ötvenes években a tudományos kutatás és a publikációk határait és értékrendjét is, így a korábbi kutatócsoportokhoz hasonlóan az *Értesítő*, majd jogutódja, a *TTT* sem nagyon foglalkozhatott mással, mint a támogatott táncirányzatokkal: a balettel, a népi és

társastáncokkal. Ennek ellenére az első számtól kezdve erős volt az a szerkesztői törekvés, hogy a Magyarországon elérhetetlen nemzetközi szakirodalmat – hiszen a hazai könyvkiadásból ekkor még teljesen hiányoztak a táncörténeti és táncelméleti alapművek fordításai, egyedül Jean-Georges Noverre *Levelei* jelentek meg 1955-ben – legalább töredékesen megismertessék az olvasókkal, ezzel is szélesítve a táncról való elméleti tudást. Az nem meglepő, hogy az első számban rögtön két fejezetet is közöltek a korszak megkérdőjelezhetetlen szaktekintélyének tartott Rosztyiszláv Zaharov könyvéből, amely a szovjet koreográfusképzés vezérfonalának számított („Két fejezet”). Ugyancsak belesimult a korszak uralkodó esztétikai felfogásába egy olyan tanulmány, amely a dramoballettek egyeduralmát támasztotta alá, hiszen az Operaház balettegyüttese épp ezeknek a szovjet baletteknek az átvételével bővítette repertoárját (Frangopulo). Az viszont váratlan szerkesztői döntésnek minősíthető, hogy az olasz Gino Tani könyvéből is megjelent egy fejezet az Olaszországban élő és ott befutott Milloss Aurél újító munkásságáról, akinek a neve 1948 óta nem hangzott el Magyarországon („Milloss”). Ugyanennyire meglepő, hogy a korszak Nyugat-ellenes légkörében az angol balettelet háború utáni, tehát legfrissebb fejleményeiről is közöltek egy ismertetőt Mary Clarke tollából („Az angol balett”), majd a következő számban Pierre Tugal kortárs francia balettekről szóló írása is helyet kapott („Táncirányzatok”). E három szerző az ötvenes–hatvanas évek neves szakembere volt, megnyerésük feltehetően Vályi és Dienes Gedeon korábbi kapcsolatai révén vált lehetőségessé. Írásaik megjelentetése a nemzetközi kapcsolatok ápolásának és a hazai látókör szélesítésének is fontos lépése volt, hiszen ezek a szövegek olyan táncirányzatokról adtak hírt, amelyek elől a hazai közönség és a kutatók is el voltak zárva. Ugyanakkor az is kiderül e közleményekből, hogy a kortárs irányzatok megítélése, főként Tugalnál, nagyon is egybecsengett azzal a dichotómiákkal (egészséges versus beteges, pozitív versus negatív, humánus versus egzisztencialista, haladó versus retrógrád) fogalmazó érvrendszerrel, amellyel a hazai kritika minden különbséget egybemosva retorikailag igyekezett annulálni a nyugat-európai modern, ezért „hanyatlónak” beállított irányzatokat. (Ez az ideológiától vezérelt nézőpont és nyelvezet teszi menthetetlenül elavulttá a *TTT* első éveiben megjelent, friss hazai kutatásokon alapuló tanulmányok zömét is.) A későbbi években már ritkábbak a fordítások, feltehetően a lassan meginduló, bár mindvégig szórványos szakönyvkiadásnak vagy az anyagi források megcsappanásának következtében. Ha mégis sor került idegen nyelvű szerzők felkérésére vagy tanulmányuk fordítására, azt egy-egy politikailag kiemelt évforduló indokolhatta, mint 1975-ben, öt év születését után a kötet újbóli megjelenését a felszabadulás 30. évfordulójához kapcsolódva tíz nemzet tizennégy tudósának egybegyűjtött írásaival. Az újabb személyes kontaktusok révén került sor ebben a kötetben például Jelizaveta Szuric tanulmányának közreadására az alig ismert, mert korábban aligha kutatható szovjet avantgárdról („Korszerűség”). A táncörténetész Szurichoz hasonlóan ugyanebben a kiadványban mutatkozott be Magyarországon a balettkritikus Natalja Cser-

nova is, aki a későbbi szakmai konferenciák vendégeként – akárcsak Szuric – többször megfordult Budapesten, és átfogó tanulmányt is írt például a szovjet balettélet frissebb irányzatairól („Koreográfiai törekvések”). A bécsi Gunhild Schüller több írása megjelentetésének hátterében is – Bronislava Nijinska pályáját feltáró tanulmányának nemzetközi relevanciáján túl – fellelhető a személyes szál, hiszen Schüller rendszeresen járt át Budapestre balettelőadásokat nézi, mert a határ átlépése számára nem ütközött akadályba („Bronislava Nijinska”).

A külföldi szerzők írásainak erőteljes csoportját alkották a néptánc kutatók tanulmányainak fordításai, amelyek végigkísérik a *TTT* teljes történetét, összhangban azzal a felfogással, amelyet a hazai néptánc kutatók is képviseltek, s amely a politikai határoktól függetlenül egységként tekintett a Kárpát-medence folklórájára. Így jelentek meg sorra a főként romániai, szlovákiai és szlavóniai néptáncokat ismertető tanulmányok, majd később a bolgár, lengyel, finn és francia néptáncmozgalomról hírt adó írások, vagy akár egy rövid összefoglaló az alig ismert obi-ugor és a francia táncagyományról. Emellett a *TTT* korai évfolyamaiban Albert Knust írásai is helyet kaptak. A Lábán Rudolf és munkatársai elméleti munkásságán, mozgáselemző kísérletein alapuló tánclejegyző rendszer, a kinetográfia kidolgozásában jelentős szerepet játszó Knust szintén személyes kapcsolatban állt, a negyvenes években nála tanuló Lugossy Emmával. Így Knust nagy jelentőségű, mert a néptánc kutatásban a kinetográfia alkalmazása mellett állást foglaló beszámolója az 1957-es drezdai nemzetközi kongresszusról már a következő évben megjelent magyarul („A táncírás”).

Az évtizedeken át bezárkózó, egyoldalú, kizárólag a szocialista országok felé tájékozódó hazai művészeti és tudományos életben nehéz utólag megbecsülni ezeknek a változó színvonalú fordításoknak a jelentőségét és hatásait. Ahhoz viszont kétség sem fér, hogy a *TTT* a hazai kutatók számára évtizedeken át szinte az egyetlen rangos publikációs lehetőséget jelentette. A köteteket áttanulmányozva legalább három nemzedék kutatói munkájába pillanthatunk bele. Az első évtizedben ugyanis még aktív volt az a generáció (Gönyei Sándor, Lugossy Emma, Morvay Péter, Pethes Iván, Szentpál Olga, Vályi), amelyik már a világháború előtt is foglalkozott a tánc tudomány legkülönbözőbb – a történeti kutatástól a szakbibliográfia kidolgozásáig, a táncjelírástól a néptáncgyűjtésig terjedő – területeivel. Sőt, rajtuk kívül még egy olyan jelentős tánc tudós is teret kapott, aki akkor már évtizedek óta nem foglalkozott táncsal: a *TTT* közreadta Dienes Valéria 1942-es tanulmányát, orkesztikájának egyik fejezetét („A relatív kinetika”). Időnként az évekkel korábban a modern tánc ellehetetlenítése miatt más szakmai területekre visszahúzódó szerzők is jelentkeztek: a testnevelésben és a művészi torna oktatásában kibontakozó Berczik Sára egy pedagógiai tanulmányt publikált („A gyermek”), míg a táncelemzésben elmélyedő Szentpál Olga a történelmi társastáncok rekonstrukciójával foglalkozó munkájának eredményeit jelentette meg („Arbeau”).

A *TTT* hasábjain kezdetektől jelen volt egy fiatalabb nemzedék is (Gelencsér Ágnes, Kaposi Edit, Körtvélyes Géza, Lányi Ágoston, Maác László, Martin György,

Pesovár Ernő, Szentpál Mária, Vitányi Iván). Ők lettek azok, akik aztán évtizedeken át meghatározták a hazai kutatás irányait mind a színpadi (balett és néptánc) táncok történeti és esztétikai elemzésében, mind pedig a néptáncok gyűjtésének, formai elemzésének, strukturális analizisének és lejegyzésének módszertanában. A *TTT*-ben jelent meg Martin György és Pesovár Ernő közösen jegyzett, úttörő jelentőségű módszertani vázlat a néptáncok szerkezeti elemzéséről („A magyar néptánc”), valamint Szentpál Mária tanulmánya, amelyben a szerző elsőként kísérelt meg szempontokat adni a színpadi néptáncok morfológiai vizsgálatához („Csoportos néptánc-koreográfiák”). A hazai (marxista) táncesztétikai kutatások Vitányi és Körtvélyes nevéhez köthetők, akik a *TTT* különböző évfolyamaiban rendszeresen jelentkeztek a balett mellett a színpadi néptáncművészetet is elemző tanulmányokkal. Ezek az írások, a szerzőknek a hazai kulturális életben betöltött egyéb, vezető funkcióinál fogva is, évtizedekig meghatározták azokat a kereteket, amelyekben belül a magyar táncéletben a modernség és a korszerűség „hivatalosan” értelmezhetővé vált (Vitányi; Körtvélyes).

A hetvenes–nyolcvanas évektől fiatalabb kutatók (Felföldi László, Fuchs Lívia, Fügedi János, Kaán Zsuzsa, Kővágó Zsuzsa, Kutszegi Csaba, Pálfy Gyula) tanulmányai is helyet kaptak a sorozat kötetekben, ami a kutatási területek szélesedését és a módszerek megújulását is hozta. Kaán („Koreográfia”) és Kutszegi („A színpadi táncművészet”) például kísérletet tett a tánc szemiotikai elemzésére, Fuchs („Jan Cieplinski”) és Kővágó („Milloss”) pedig elindították a kánonból addig kizárt alkotók pályájának feltárását. E tanulmányokkal párhuzamosan teret kaptak olyan kutatási eredmények is, amelyek a korábban ideológiai szempontból élesen elítélt művészeti területek vagy alkotói életművek árnyalt újraértékelését jelentették. Ide sorolható a Gyöngyösbokréta mozgalom történetéről szóló tanulmány (Pálfi), valamint az a kismonográfia, amelyben Merényi Zsuzsa tárta fel Szentpál Olga sokoldalú munkásságát úgy, hogy a hangsúlyt elsősorban a korábbi évtizedekben elhallgatott mozgásművészi tevékenységére helyezte („Szentpál”). Falvy Károly a néptáncművészként számon tartott Molnár Istvánnak szintén egy olyan pályaszakaszával foglalkozott, amelyre korábban kevés figyelem irányult, mert ezek a korai évek ugyancsak a mozgásművészet, vagyis a modern tánc jegyében teltek („Molnár”). A *TTT* egy olyan tanulmányt is megjelentetett, amely az improvizációra irányította a figyelmet, egy olyan, a modern táncban kidolgozott pedagógiai módszerre, amelyről a néptánc kontextusán kívül évtizedek óta nem jelent meg tanulmány (Merényi, „Improvizáció”). A kilencvenes évektől aztán már a jelenről, a magyar kortárcs-tánc-irányzatokról is született elemzés (Fuchs, „Új tánc”), és olyan írások is megjelentek, amelyek a legújabb technikai médiumok (mint a video és a számítógép) lehetőségeit vizsgálták a táncok alkotásában és lejegyzésében (Dienes Gedeon; Fügedi, „Tánc”).

A kilencvenes évektől azonban, abban az új politikai-társadalmi korszakban, amelyben a korábban a „teljes” táncszakmát reprezentáló és irányító Táncszövetségből kisebb, az eltérő érdekeket önállóan is érvényesíteni kívánó szakmai szer-

vezetek alakultak, a Tudományos Tagozat megszűnt. A jogutódjaként 1990-ben létrejött Magyar Tánc tudományi Társaság civil szakmai szerveződésként kívánta folytatni a Tagozat munkáját, mindenekelőtt a korábbi gyűjtő és feldolgozó tevékenységet – hiszen Dienes Gedeon, a Társaság elnöke révén birtokába került Dienes Valéria hagyatéka, majd más mozdulatművészek emlékényaga is –, mintegy párhuzamosan az OSZMI-ban működő Táncarchívummal. A Társaság a korábbi táncszövetségi kiadványok közül egyedül a *TTT* további publikálását tartotta szükségesnek,³ hiszen tagjai elköteleződtek a tudományos kutatás folytatása mellett. Sőt, még egy monumentális munkába, az első magyar tánclexikon összeállításába is belevágtak. A végül 2008-ban megjelent *Magyar táncművészeti lexikon* azonban egy átfogó ismereteket nyújtani hivatott, könyvalapú tudástár akkorra már elavult ideálját követte, s nem tudta friss kutatásokkal kellően megalapozni a hatalmas vállalkozást.

A *TTT* utolsó tíz évében a kiadvány tudományos színvonala megingott (a Tánc tudományi Társaság aktivitása pedig Dienes Gedeon halálát követően megszűnt⁴). Az okok között nem elhanyagolható, hogy a Társaság és az 1991-ben alapított Orkesztika Alapítvány – amelynek élén ugyancsak Dienes állt – tevékenysége szinte összefonódott. Az Alapítvány pedig – mintegy bepótolva fél évszázad elmaradt publikációs lehetőségeit – sorra jelentette meg a közel fél évszázadon át a hazai tánckánonból kiszorult mozdulatművészek alapvető elméleti, pedagógiai és módszertani írásait. Így a *TTT*-re óhatatlanul kevesebb figyelem maradt, ráadásul a Társaság a *TTT*-vel akarta az összes korábbi, eltérő karakterű és funkciójú táncszövetségi kiadványt helyettesíteni, így teret kaptak benne publicisztikai szintű írások, alkalmi megemlékezések, valamint másodközlések is, amire a korábbi években nem volt példa. Ugyanebben az évtizedben a korábban a kiadványban publikáló kutatók közül két generáció is kihátrált a *TTT* újabb köteteinek munkálataiból, ezért a szerkesztők a fiatalabb szerzők írásainak közreadásával tartották életben a sorozatot. Ez azonban azt is jelentette, hogy a Táncművészeti Főiskola táncpedagógus szakán született ígéretes szakdolgozatok közreadása mellett megjelentek tudományosan megalapozatlan dolgozatok is. Viszont szórványosan felbukkant egy-egy olyan tanulmány, amely a tánc olyan aspektusait vizsgálta – mint a társadalmi nem (Ratkó) vagy az életkor (Lőrinc) –, amelyekre a kutatás addig vagy nem fordított figyelmet, vagy a tánc tanításában korábban nem elemzett kognitív összetevők szerepét tárta fel (Fügedi, „Kognitív tényezők”).

A *TTT* és az ettől elválaszthatatlan – az akadémiai szintű néptánc kutatáson túli – hazai tánc kutatás megtorpanása éppen akkor következett be, amikor világszerte megszületett az önálló tánc tudomány. Ráadásul ezzel egy időben a határok számunkra is megnyíltak, így a világ táncirodalma – egyszerre értve ezen az előadásokat és a szakkönyveket – és a tánc tudomány új eredményei és módszerei

3 | A *Külföldi Szemle* megjelentetését 1995 és 1999 között a Magyar Táncművészeti Főiskola folytatta.

4 | A Társaság honlapja 2006 és 2020 között nem frissült.

is elvben szabadon elérhetővé, megismerhetővé váltak. Erre azonban változatlanul csakis egyénileg volt (vagy lehetett volna) lehetőség a kutatók számára, így – ismét az egyetemi tanszékekkel vagy múzeumokkal folyamatosan együttműködő és az MTA Zenetudományi Intézetében dolgozó néptáncutatók kivételével – a táncutatók nem tudtak bekapcsolódni a tudományos élet nemzetközi vérkeringésébe. S nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a kilencvenes években a magyar táncéletben is bekövetkezett egy paradigmaváltás: a modern tánc kontinuitásának hiányában előzmények nélkül berobbanó posztmodern és kortárs irányzatok radikálisan átrajzolták a hazai táncszcénát, amihez a legújabb nemzetközi kortárs irányzatok rendszeres vendégjátékai is hozzájárultak. A mozgás, a tánc, a színház, a képzőművészet, a látvány, a performansz, a zene és a film – valamint koreográfus és rendező, alkotó és előadó – korábban jól definiált és jól elkülönülő határai elmosódtak, átrendeződtek, ezért a tánc teoretizálásához is új megközelítésekre, nézőpontokra, nyelvre és módszerekre lett volna szükség, hogy a kutatók egyre bizonytalanabbul megragadható tárgyukat leírassák, elemezhesék és értelmezhesék. E művészeti paradigmaváltásra azonban a *TTT* kései számaiban nem találunk elméleti reflexiót – vagyis Magyarországon a két-éves évek elejéig nem született meg az „új táncstudomány”.

A *TTT* utolsó száma közel két évtizede jelent meg. Talán most jött el az ideje annak, hogy egy újabb kutatógeneráció – új nézőpontokat, metódusokat és nyelvet érvényesítve – újjáélessze a magyar táncstudomány nagy múltú szakmai folyóiratát, a *Táncstudományi Tanulmányokat*.

FORRÁSOK

- Berczik Sarolta. „A gyermek táncművészeti nevelése.” *Táncstudományi Tanulmányok 1959–1960*, szerkesztette Dienes Gedeon és Morvay Péter, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1960, pp. 143–158.
- Bolvári Takács Gábor. *Táncstudományi kutatások a Magyar Táncművészeti Főiskolán 1990–2015*. Magyar Táncművészeti Főiskola, 2016, pp. 15–56, 66–115, 116–125.
- Clarke, Mary. „Az angol balett a háború óta.” *Táncstudományi Tanulmányok*, szerkesztette Morvay Péter, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1958, pp. 13–17.
- Csernova, Natalja. „Koreográfiai törekvések a hetvenes évek szovjet balettszínházában.” *Táncstudományi Tanulmányok 1982–1983*, szerkesztette Fuchs Livia és Pesovár Ernő, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1983, pp. 379–421.
- Dienes Gedeon. „Tíz év videotánc.” *Táncstudományi Tanulmányok 1996–1997*, szerkesztette Kővágó Zsuzsa, Magyar Táncstudományi Társaság, 1997, pp. 80–88.
- , szerkesztő. *Magyar táncművészeti lexikon*. Planétás, 2008.
- Dienes Valéria. „A relatív kinetika alapvonalai.” *Táncstudományi Tanulmányok 1965–1966*, szerkesztette Dienes Gedeon és Maácz László, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1967, pp. 47–75.
- Falvai Károly. „Molnár István első alkotói periódusa.” *Táncstudományi Tanulmányok 1978–1979*, szerkesztette Dienes Gedeon és Pesovár Ernő, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1979, pp. 339–370.

- Felföldi László. „Néptánc kutatás: Tudományterületi helyzetelemzés.” MTA Zenetudományi Intézet, www.zti.hu/tanc/tanckutatatas.htm.
- Frangopulo, Marietta. „A szovjet balett.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1959–1960*, szerkesztette Dienes Gedeon és Morvay Péter, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1960, pp. 23–44.
- Fuchs Lívia. „A magyar tánc történeti kutatás úttörő személyiségei IV: Vályi Rózsi, a kutató.” *Parallel*, 16. szám, 2010, pp. 8–11.
- . „Jan Cieplinski munkássága a budapesti Operaházban (1930–1948).” *Tánc tudományi Tanulmányok 1988–1989*, szerkesztette Major Rita, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1989, pp. 39–81.
- . „Új tánc, új nemzedék.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1990–1991*, szerkesztette Maác László, Magyar Táncművészek Szövetsége, 1992, pp. 73–83.
- . közreadó. „Dokumentumok a magyar tánc kutatás kezdeteiről.” *Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez IV*, szerkesztette Tóvay Nagy Péter, Magyar Táncművészeti Egyetem, 2020, pp. 126–141.
- Fügedi János. „Kognitív tényezők a tánc tanításában: Mozgáspszichológiai háttér.” *Tánc tudományi Tanulmányok 2000–2001*, szerkesztette Kóvágó Zsuzsa, Magyar Tánc tudományi Társaság, 2001, pp. 88–100.
- . „Tánc és számítógép.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1988–1989*, szerkesztette Major Rita, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1989, pp. 183–195.
- Kaán Zsuzsa. „Koreográfia és szemiotika.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1982–1983*, szerkesztette Fuchs Lívia és Pesovár Ernő, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1983, pp. 127–160.
- Knust, Albrecht. „A táncírás mai helyzete és jövő perspektívái.” *Tánc tudományi Tanulmányok*, szerkesztette Morvay Péter, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1958, pp. 38–43.
- Körtvélyes Géza. „Korszerű tendenciák a magyar táncművészetben 1957 és 1977 között.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1978–1979*, szerkesztette Dienes Gedeon és Pesovár Ernő, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1979, pp. 11–119.
- Kóvágó Zsuzsa. „Milloss Aurél színházi koreográfiái. I. (1936).” *Tánc tudományi Tanulmányok 1986–1987*, szerkesztette Fuchs Lívia és Pesovár Ernő, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1987, pp. 117–137.
- Kutszegi Csaba. „A színpadi táncművészet kommunikációelméleti megközelítésének lehetőségei.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1986–1987*, szerkesztette Fuchs Lívia és Pesovár Ernő, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1987, pp. 167–193.
- Lőrinc Katalin. „Meddig táncos a táncos, miért addig, s mi lesz azután?” *Tánc tudományi Tanulmányok 1998–1999*, szerkesztette Kóvágó Zsuzsa, Magyar Tánc tudományi Társaság, 1999, pp. 92–98.
- Martin György és Pesovár Ernő. „A magyar néptánc szerkezeti elemzése.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1959–1960*, szerkesztette Dienes Gedeon és Morvay Péter, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1960, pp. 211–248.
- Merényi Zsuzsa. „Improvizáció a táncpedagógiai gyakorlatban.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1976–1977*, szerkesztette Kaposi Edit és Pesovár Ernő, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1977, pp. 119–138.
- . „Szentpál Olga munkássága.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1978–1979*, szerkesztette Dienes Gedeon és Pesovár Ernő, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1979, pp. 289–337.
- Nádasi Ferenc. „Beköszöntő”. *Táncművészeti Értesítő*, szerkesztette Vályi Rózsi, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1956, pp. 3.
- Noverre, Jean-Georges. *Levelek a táncról és a balettekről*. Fordította Benedek Marcell, Művelt Nép Könyvkiadó, 1955.

- Pálfi Csaba. „A Gyöngyösbokréta története.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1969–1970*, szerkesztette Dienes Gedeon és MaácZ László, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1970, pp. 115–161.
- Ratkó Lujza. „A női szerepek a magyar néptánc hagyományban.” *Tánc tudományi Tanulmányok 2002–2003*, szerkesztette Kóvágó Zsuzsa, Magyar Tánc tudományi Társaság, 2005, pp. 157–177.
- Schanda Beáta, szerkesztő. *Tizenöt év története: 2000–2015*. Magyar Táncművészeti Főiskola, 2016.
- Schüller, Gunhild. „Bronislava Nijinska művészeti tevékenysége.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1978–1979*, szerkesztette Dienes Gedeon és Pesovár Ernő, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1979, pp. 239–277.
- Szentpál Mária. „Csoportos néptánc-koreográfiák formai elemzése.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1965–1966*, szerkesztette Dienes Gedeon, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1967, pp. 77–112.
- Szentpál Olga. „Arbeau francia gaillarde-jainak formai elemzése.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1963–1964*, szerkesztette Dienes Gedeon, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1964, pp. 79–148.
- Szuric, Jelizaveta. „Korszerűség a moszkvai és leningrádi balettben.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1975*, szerkesztette Dienes Gedeon, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1975, pp. 21–39.
- Tani, Gino. „Milloss Aurél újító munkássága az olasz balettművészetben.” *Táncművészeti Értesítő*, szerkesztette Vályi Rózsi, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1956, pp. 39–47.
- Tugal, Pierre. „Táncirányzatok Párizsban.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1959–1960*, szerkesztette Dienes Gedeon és Morvay Péter, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1960, pp. 45–60.
- Vitányi Iván. „Új törekvések a magyar balettművészetben.” *Tánc tudományi Tanulmányok 1969–1970*, szerkesztette Dienes Gedeon és MaácZ László, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1970, pp. 29–53.
- Zaharov, Rasztyiszláv. „Két fejezet Rasztyiszláv Zaharov: A balettmester művészete c. könyvéből.” *Táncművészeti Értesítő*, szerkesztette Vályi Rózsi, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága, 1956, pp. 5–16.